

Marijan F. Kranjc, generalmajor v pokoju

Skrivnostna smrt generalpolkovnika Arsa Jovanovića, načelnika VŠ NOVJ, je končno razkrita!

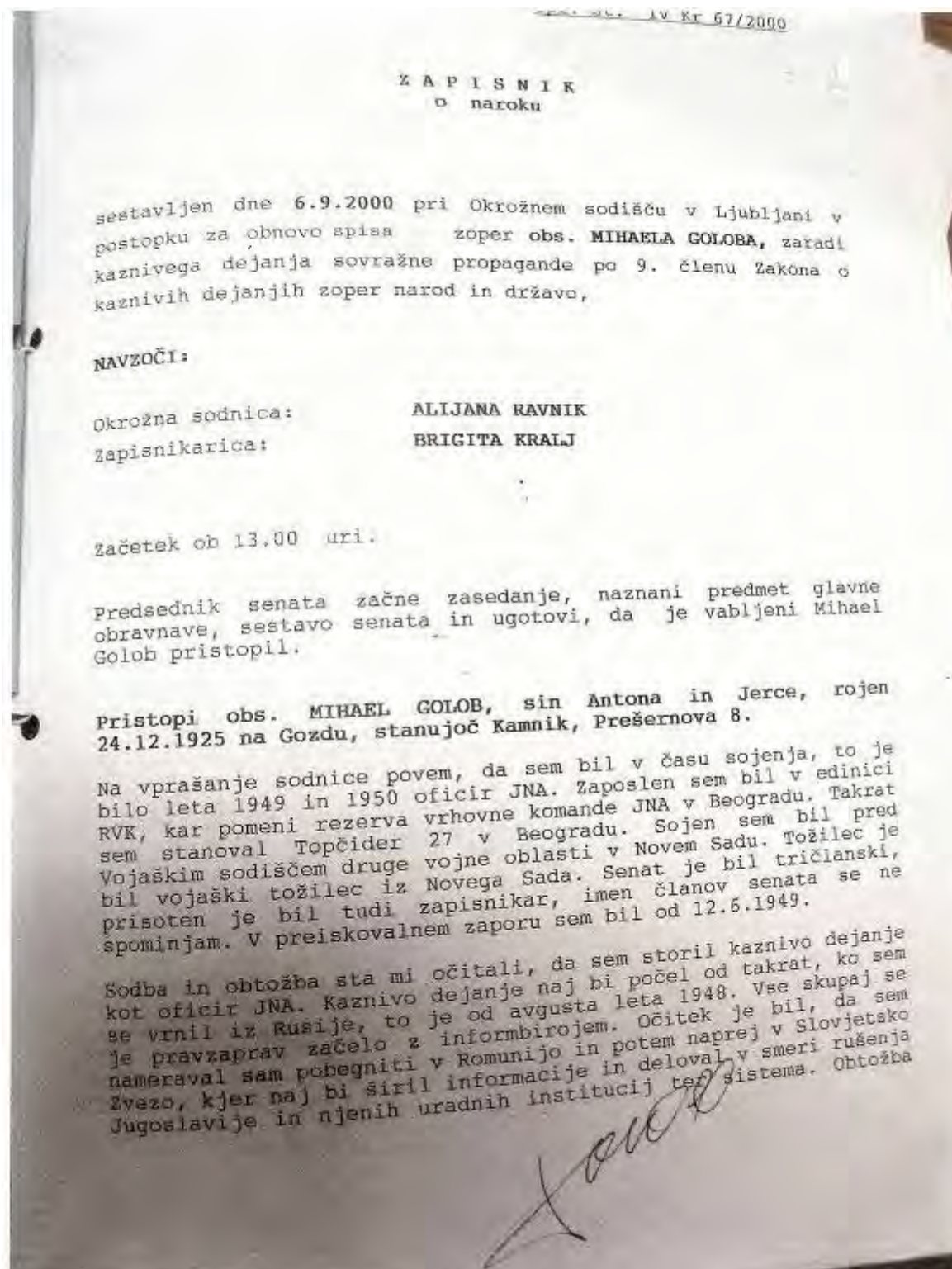
V svoji knjigi *Zarote in atentati na Tita*, Grosuplje, 2004, sem v posebnem poglavju z naslovom *Vojaške, vojaško-varnostne in generalske zarote (avgust 1948 do 9 1979)* na str. 246–247 napisal tudi naslednje:

»Skrivnostna smrt generalpolkovnika Arsa Jovanovića – avgust 1948

V knjigi upokojenega polkovnika Ivana Matovića, *Vojskovodja z avreolo mučenika*, je zelo plastično predstavljeno delo in življenje generalpolkovnika Arsa Jovanovića. Spomnimo se, da ga je Tito v začetku 1944 poslal v Slovenijo, skupaj s skupino srbskih in črnogorskih partizanskih častnikov kot nekakšno pomoč slovenski partizanski vojski. Čeprav je hotel takratni polkovnik Arsa Jovanović uvesti red med slovenskimi partizani, je dejansko samo povzročil spor med Kardeljem in Titom. Verjetno pa tudi s Titom, pa čeprav je kot bivši stotnik kraljeve vojske in načelnik VŠ NOVJ postal tudi prvi partizanski general. Bil je načelen mož in ni poznal partijsko-frakcionaškega obnašanja. Seveda je kot pravi Črnogorec izredno spoštoval Sovjetsko zvezo, pa tudi Stalina, kot strateg pa je zastopal stališče, da je prav Rdeča armada prvi in naravni zaveznik v boju proti fašizmu! Okrog tega je imel s Titom večkrat resne razprave, vendar je Arsa Jovanović neomajno zastopal svoja stališča. Kot načelnik VŠ NOVJ in (kandidat) novega GŠ JA je bil tudi prvi na seznamu za šolanje na najvišji sovjetski vojaški akademiji »Vorošilov«. Kdaj je postal agent ene od sovjetskih obveščevalno-varnostnih služb, niti ni tako pomembno, saj je takratna Ozna oziroma vojaški Kos kaj hitro registrirala prosovjetska stališča generala Arsa Jovanovića. Seveda je bil o tem obveščen tudi Tito. Zato je bil po vrnitvi iz Moskve general Arsa Jovanović postavljen za načelnika Višje vojaške akademije, kar je bila dejansko degradacija.

Po objavi resolucije Informbiroja se je general Arsa Jovanović nedvoumno in jasno opredelil za Stalina in proti Titu! Nobeni prijateljski pogovori in nasveti ga niso mogli omajati v njegovem prepričanju, tudi prijateljski pogovor s Titom na Brdu pri Kranju ne. Ker je tudi aktivno deloval po nalogah sovjetske obveščevalne službe, je bil 4. avgusta 1948 aretiran in pripeljan v zapore Kosa. Kaj se je tam dogajalo, si lahko samo predstavljamo. Polkovnik Matović je na osnovi raznih podrobnosti, zbral številne podatke in navedel celo 29 inačic smrti generala Arsa Jovanovića. Osebnostno sem se opredelil za inačico, po kateri je bil general Arsa Jovanović likvidiran v vojaškem preiskovalnem zaporu. Namreč, eden od starejših slovenskih kosovcev, polkovnik T., mi je 1964 v Splitu povedal, da se je takratni namestnik načelnika Kos-a, polkovnik Ilija Kostić, hvalil, da je uspel »zlomiti« generala Arsa Jovanovića! Po mučenju, seveda. Sojenje ni prišlo v poštev. Morali so ga likvidirati in zelo verjetno je bil kar mrtev prepeljan na prizorišče (insceniranega) poskusa bega v Romunijo! V knjigi *Ubij svojega bližnjega*, Beograd, 1996, je avtor, Marko Lopušina, celo namignil, naj bi to likvidacijo osebno izvršil generalpodpolkovnik Jefto Šašić, takratni načelnik Oddelka Kos JA.

Uradna verzija z dne 18. 8. 1948 je bila, da je bil general Arsa Jovanović ubit v noči 11/12. 8. 1948 pri Vršču na romunsko-jugoslovanski meji, ko je nameraval pobegniti iz države v informbirojevski skupini z generalom Brankom Petričevićem in polkovnikom Vladom Dapčevićem.

mi je tudi očitala, da sem deloval v smeri pričevanja, da se Jugoslovanska armada v primeru napada Sovjetske zveze na Jugoslavijo ne bi borila. Pri tem mi niso očitali nič konkretnega, niti kje naj bi to počel, niti koga naj bi prepričeval. Zatrjevali so tudi mnogi ostali v Rusiji bi opravljeni akademiji, dočim sem se jaz vrnil prav z namenom, da bi deloval proti Jugoslaviji po navodilih NKUD-eja.

Povem, da je bil cel postopek insciniran. Bilo je tako, da smo imeli sestanek, kjer je bil prisoten tudi Arse Jovanović, Branko Petričević in Vlado Dapčević, bil je sestanek na zelo visokem nivoju in na njem je prišlo do prepira. General Sašić pa je v prepiru potegnil pištolo in ustrelil Arse Jovanovića. Potem je bilo potrebno zadevo prikriti in ker sem bil jaz v taki službi sem bil tudi v skupini, ki je morala odpeljati mrtvega Arseja Jovanovića na mejo k Beli Cerkvi. Tam so zrežirali kot, da je hotel prebegniti mejo in ga je ustrelil stražar. Petričevića pa prikazali, da je hotel pobegniti čez mejo in so ga tudi pripeljali tja na mejo. Kasneje, ko sem videl, kaj se je pisalo v časopisju in objavljalo po radiu glede smrti Arse Jovanovića in pobega Branka Petričevića in Vlade Dapčevića sem jaz nekje rekel v prisotnosti Kljajića oziroma prav njemu, da ne odobravam takih stvari, saj sem dobro vedel, kje je bil ubit Arse Jovanović in kaj se je dogajalo s Petričevićem in Dapčevićem. To pa je bilo usodne za mene. Kljajić je to šel prijaviti Sašiću. Nekaj dni kasneje, to je bilo 12. junija pa so me aretirali.

Sojen sem bil brez prisotnosti zagovornika. To, da se v dokumentih iz Beograda in iz posameznih zaporov pojavlja ime Milan in ne Mihael, je po mojem posledica napake. Jaz sem vseskozi Mihael, imel pa sem partizansko ime Mirko.

Sledil sem glasnemu nareku zapisnika in ga podpišem kot točnega.

Končano ob 13.30 uri.

Zapisnikarica
BRIGITA KRALJ

Okrožna sodnica
ALIJANA RAVNIK

Okrožno sodišče v Ljubljani, zapisnik zaslišanja Mihaela Goloba, 6. 9. 2000

Polkovnik Vlado Dapčević je še dvakrat poskušal dezertirati iz Jugoslavije. Drugič je uspel. Dolgo je vodil informbirojevsko emigracijo, verjetno tudi z blagoslovom Vs JLA. Jaz sem ga povsem slučajno srečal 1971 v Bruslju, pozneje pa je bil iz Romunije »prepeljan« v Jugoslavijo in obsojen na zaporno kazen. Pred nekaj leti je umrl kot upokojeni polkovnik. Svojo skrivnost je odnesel v grob, tudi o tem, ali je general Arsa Jovanović prišel živ na

mejo ali pa so ga tja prepeljali že mrtvega! Zato še danes ni mogoče najti groba Arse Jovanovića«.

Zato nedavno razkritje mojega nekdanjega kolege Romana Leljaka, da je bil general Arsa Jovanović ubit na javni sceni v osebnem prepiru z generalom Šašićem, niti ni tako presenetljiva. Novica je sicer delovala šokantno, saj je Mihailo Golob - Mirko, nekdanji kapetan Udbe, sodno pričal o poteku spora in kasnejšega insceniranja pobega na sami meji. Osebnostno menim, da je potrebno preveriti še nekatere druge momente o verodostojnosti pričanja Goloba.

Namreč, polkovnik Matović je v navedeni knjigi, na str. 810–834, dokaj podrobno navedel celo 29 različnih smrti generala Arsa Jovanovića, pa bo zato zanimivo, da jih na kratko povzamem, posebno še zato, ker je med »pričami in očevidci« še nekaj Slovencev! Pravzaprav je moja namera, da sedaj, ko je delikt skoraj povsem razkrit, pogledamo vse predstavljene in možne različice, pa tako tudi ugotovimo, ali je zares potrebno, da se raziskovalci ukvarjajo tudi povsem nesmiselnimi, subjektivnimi ali celo zavajajočimi predpostavkami. Zdaj, ko vemo kakšen je bil končni razplet, bo zelo zanimivo videti, ali je bil avtor blizu resnici ... Povzemam jih v najkrajših obrisih:

- Višji častnik Udbe je povedal avtorju, da ve kdo je v kleti neke hiše na Banjici ubil Arsa Jovanovića, vendar ne želi dati pisno izjavo.
- Upokojeni višji častnik Kosa je povedal akademiku Miomirju Dašiću iz Berana, da ne sme sprejemati obiske kapetana Kosa iz tega mesta, ki je s pištolo v pisarni GŠ ubil Arsa Jovanovića, vendar Dašić imen obeh častnikov avtorju ni hotel povedati.
- Sodelavec Književnih novina iz Beograda je 1999 povedal akademiku Dragoslavu Mihajloviću, da je Arsa Jovanović likvidiran v Beogradu, vendar imena eksekutorja in mesto zločina avtorju ni hotel razkriti.
- Generalpolkovnik Radovan Vukanović, Arsov prijatelj, je povedal avtorju kako je podpolkovnik Savić Mičković, opolnomočenik Ozne, povedal svojemu poveljniku v Beogradu, da je bil Arsa Jovanović ubit v Beogradu, potem pa je njegovo truplo prepeljano na mejo.
- Več častnikov Kosa je avtorju povedalo, da je truplo Arse Jovanovića v reči vrženo v Donavo oz. Savo, ali pa je bil pokopan na Avalu, blizu Belega dvora ali celo na Brdu pri Kranju (kjer je bil zadnji Titov pogovor z generalom Arsom Jovanovićem).
- Mile Vukmirović, ki je bil 1948 partijski sekretar v Vršču, je povedal svojemu sorodniku generalu Blažu Jovanoviću, da je skupini treh informbirojevcev preskrbel vodiča do meje, kjer je prišlo do streljanja, pa je celo možno, da je general Arsa Jovanović ostal živ in se potem vrnil v Beograd.
- Polkovnik Vlado Dapčević, član ubežne informbirojevske skupine, je na sojenju 1950 in 1999 obakrat potrdil, da je bil general Arsa Jovanović ubit pri poskusu bega preko meje, vendar avtorju 1999 ni hotel pojasniti nekatere nelogičnosti njegove izpovedi! (Zato tudi moja pripomba, da je tajno smrti Arsa Jovanovića odnesel v grob, in drugo, da je kot sodelavec Kosa »vodil« tudi informbirojevsko emigracijo v ZSSR in pozneje v Belgije in Romunije).
- B. Kovačević, miličnik, je na sodišču »priznal«, da je kritične noči bil na meji, kjer je streljal na begunce in ubil generala Arsa Jovanovića, vendar njegovega trupa ni videl!

- Podobno je zatrnil tudi rez. general Boško Todorović, tudi moj znanec iz OVŠC v Pančevu, ki je bil takrat častnik Kosa na mejnem odseku Vršac!
- Avtor je neuspešno spraševal nekaj visokih častnikov ljudske milice o slučaju, ko je miličnik ubil generala, vendar nobeden od njih ni hotel spregovoriti.
- Avtor je največ pričakoval od Nikole Kmezića, takratnega poverjenika Udbe za Vojvodino, za katerega mu je Gojko P. Đukić, leta 1948 major JA in načelnik političnega oddelka divizije, povedal, da je prav Nikola Kmezić, v dogovoru z »Đedom« (Svetislav Stefanović, namestnik Aleksandra Rankovića) in »Jeftom« (general Jefto Šašić, načelnik Kos JA), organiziral cel slučaj insceniranja na meji, vendar je Kmezić zavrnil razgovor, češ, da je slučaj epizodne narave.
- Praporščak v pokoju, ki je želel ostati anonimni, sicer Ličanin, je svojim znancem govoril, da ve za številko terenskega vozila s katerim je truplo Arsa Jovanović prepeljano na mejo, pa so nekateri zaključili, da je bil celo voznik tega vozila. Več ni hotel povedati, češ, da je podpisal obvezo molčečnosti.
- General Arsa Jovanović je imel po osvoboditvi tri voznike – vojake, pa je eden od njih 1950 povedal majorju Božidarju Pavičeviću, Arsovega sorodniku, da je cela zgodba o pobegu preko meje gola laž. Zanimivo je, da je na sojenju 1950 kot priča nastopil tudi voznik-vojak Bruno Bensan iz Karlovca, vendar ga avtor ni našel v seznamu vojakov-voznikov v GŠ!
- Koča Popović, generalpolkovnik v pokoju, je po nalogu maršala Tita 12. avgusta 1948 prvi obvestil Senko, soprogo Arsa Jovanovića o njegovi smrti, pa je kasneje kot podpredsednik SFRJ predlagal ustanovitev komisije, ki bi raziskala okoliščine Arsove smrti, vendar predlog ni bil sprejet.
- Prof. dr. B. Pavičević je 1959 obiskal v bolnici Mitra Bakića, takratnega sekretarja Zvezne skupščine, ki je povedal, da ni mogel pomagati Arsi Jovanoviću, ker so mu to preprečili.
- Mišo Burić, poročnik JA, pilot – inštruktor, informbirojevec, je jeseni 1995 v Pančevu seznanil avtorja s Perom Kumarskim, orožarjem, ki je videl »truplo generala Arsa Jovanović«. Kumarsko je povedal, da je prespal tisto noč na karauli vodnika Stevanovića, pa mu je zjutraj major Kurc, Slovec, poveljnik vršaškega mejne bataljona povedal, da so ponoči čuvarji polj (civilisti) ubili generala Arsa Jovanovića. To naj bi tudi ugotovila komisija Kosa in Udbe. Kumarsko je še povedal, da je poleg nekega džipa in črnega avtomobila zares videl truplo generala Arsa Jovanovića, pokrito z vojaškim kocem (odejo), izpod katerega so se videli samo blatni škornji in generalska šapka. Obraza pa seveda ni videl.
- Jagoš Jovanović, Arsov bližnji sorodnik je 1998 povedal advokatu Milinku B. Stojanoviću, predsedniku črnogorskega združenja »Goli otok«, da ve kje je Arso ubit in pokopan, vendar tega do svoje smrti ne bo povedal. Tudi avtor se je že prej pogovarjal z Jagošem, vendar je dobil vtis, da ne ve podrobnosti.
- Slavko Đurić, kmet, star 85 let, iz vasi Izbište, je septembra 1990 v Borbi zapisal, da mu je 1948 Branko Jeremić, predsednik vršaškega okraja povedal, kako so na mejo pripeljali v civilni obleki generala Arsa Jovanovića, ga pognali v beg in ga zatem ustrelili.
- Milan Vučak iz Knina je 17. septembra 1994 v Politiki zapisal, da je leta 1952 izven Vršca 1952 videl grob generala Arsa Jovanovića, katerega mu je pokazal Nikola

Pavlović, poveljnik šola rez. konjiških častnikov v Vršču. Avtor je preverjal identiteto obeh, vendar jih v dokumentih JLA ni našel.

- Upokojeni praporščak iz Pirota je 1995 sporočil avtorju, da je 1948 kot poveljnik konjeniškega voda v obmejne pasu v Sočici, videl truplo – rečeno mu je, da gre za generala Arsa Jovanoviča, kateri je menda težko ranjen izkrvavel na sami meji.
- Ing. Milan Egarić je 1995 povedal avtorju, da je dan pred smrtjo na meji, bil general Arsa Jovanović na obisku pri upravniku letalskega športnega centra v Vršču, pa ga je pilot Pavle Crnjanski celo z letalom popeljal, da si je ogledal panoramo Vršca in okolice.
- Inačica vožnje z letalom je zanimiva zaradi tega, ker se je celo napletalo, da je Arsa Jovanović nameraval pobegniti z letalom Ane Pauker, romunske ministrice za zunanje zadeve in podobno. Namreč, Arsa Jovanović je imel dva sorodnika, ki sta bila pilota v JLA, pa bi skoraj gotovo najprej njih poskušal nagovoriti, da ga »prepeljejo« v tujino.
- Na samem sojenju generalu Branku Petričeviću in polkovniku Vladi Dapčeviću junija 1950 je celo rečeno, da so najprej njih trojica nameravali pobegniti prek meje v tanku, ki bi ga preskrbel Arsov sorodnik Dukljan Vukotić, na službi v Beli Crkvi, vendar ga niso našli doma. Gre za navadno izmišljotino, saj Vukotić ni bil Arsov sorodnik, temveč samo sosed v Beogradu, ki je tistega dne bil na svoji svadbi v Budvi.
- »Vorošilovci«, generali JLA, ki so bili z Arsom Jovanovićem na šolanju v ZSSR, so avtorju zatrjevali, da Arsa Jovanović prav gotovo ni načrtoval nobenega pobega prek meje, ne verjamejo pa niti tega, da bi tajno sodeloval s sovjetskimi obveščevalci. Imel je svoje principe, ki jih je javno zagovarjal, predvsem pa dejstvo, da je Sovjetska zveza naravni zaveznik Jugoslavije. Itd.

Njegovi spori in nesoglasja z maršalom Titom niso bili takšne prirode, da bi ga zaradi tega izločili iz vrst JLA in celo likvidirali. Očitno se je preobrat zgodil med samim šolanjem »vorošilovcev« v Moskvi, saj je po povratku general Arsa Jovanović, namesto na položaj načelnika GŠ JA, kakor so vsi pričakovali, postavljen za načelnika Višje vojaške akademije. Šlo za očitno degradacijo, kar je dojel tudi sam Arsa Jovanović in je zato imel z maršalom Titom nekaj razgovorov. Seveda, brez uspeha! Ta moment pa je avtor knjige, Ivo Matović, zanemaril! Torej, zagonetka smrti generala Arsa Jovanoviča se nahaja v bivših sovjetskih oz. ruskih arhivih. Moje skromno mnenje je, da je general Arsa Jovanović, človek visokih moralno-etičnih principov, zavrnil sovjetske obveščevalce, da bi tajno sodeloval proti Titu. Kazen je bila izrečena v Moskvi!

Kdo je bil tisti, ki bi maršala Tita lahko prepričal, da je postal Arsa Jovanović sovražnik države in Partije?

Avtor je sicer namignil na Edvarda Kardelja, ki je imel z Arsom Jovanovićem, med njegovim bivanju med slovenskim partizani, težke polemike in kopico nesoglasij. Malo je znanega, da je Kardelj v razpravi o situaciji na sremski fronti februarja 1945 zahteval tudi Arsovo politično kaznovanje in celo sodni pregon. Namreč, general Arsa Jovanović je ob tej priliki zelo kritično ocenil postopke Peke Dapčevića, poveljnika I. Armade, ki je na sremsko fronto pošiljal mobilizirane in nepripravljene mladeniče iz Srbije.

Nenazadnje, prav general Arsa Jovanović je bil tisti, ki je maršala Tita maja 1945 opozoril na množično pobijanje vojnih ujetnikov in kvizlingov na teritoriji Slovenije, da bi Tito zatem podpisal tudi ukaz o prepovedi izvensodnih pobojev. Zelo je verjetno, da je maršal Tito pokaral prav Edvarda Kardelja.

Reakcije jeznoritih republiških voditeljev so seveda, ob možni asistenci sovjetskih inštruktorjev Nkvdeja v Ozni in Kosu, kaj kmalu obrodile sadove.

Ko je Svetozar Vukmanović Tempo, kot načelnik Politične uprave JA leta 1948 izrekel sum, da je general Arsa Jovanović verjetno prešel na Stalinovo stran in proti Titu, je udbovsko-kosovski stroj stekel. Navadni sumi in servirani podatki iz Moskve so se kmalu spremenili v kolesje dokazovanja sumov po sovjetskih oz. enkavedejevskih vzorcih, kar je navadno pomenilo ne samo politično, temveč tudi fizično likvidacijo!

Odkritje mojega mlajšega kolege Romana Leljaka, ki je nedavno tega v ljubljanskih sodnih arhivih našel dokument bivšega kapetana Udbe Mihaela Goloba - Mirka, 1925, po katerem je ta potrdil, da je general Arsa Jovanović bil ubit na sestanku v GŠ JA v Beogradu, nakar je bilo njegovo truplo preneseno na mejni odsek Bela Crkva, kjer so organi Udbe in Kosa inscenirali poskus pobega prek državne meje, je samo potrditev nekaterih inčič, ki jih je avtor knjige izvedel po temeljitim raziskovanju.

Osebnostno menim, da primer še vedno ni docela zaključen. Namreč, tudi Golobovo pričanje je potrebno korektno preveriti, zatem pa v arhivih Udbe in Kosa v Beogradu vendarle poiskati določene arhivske dokumente, ki bi potrjevali Golobovo pričevanje.

Obenem naj še dodam svoj odgovor nekemu znancu, ki me že dolgo tega, pa tudi ob tem zapisu, predstavlja kot »majorja srbskega Kosa«. Seveda to ne bo držalo, saj sem se v Sloveniji dovolj jasno predstavil kot častnik Varnostne službe JLA (od 1963 do 1987) in generalmajor (1987–1990), kar pomeni, da v Kosu JA sploh nisem »služil«, ker je obstajal samo do 1955!. Sicer pa, avtorja floskule o »srbskem Kos« mnogi dobro poznamo kot vikend–zgodovinarja, ki širi podobne dezinformacije iz določenih subjektivnih razlogov.

Verjetno pa tudi širi očitno dezinformacijo o tem, da je **polkovnik Arsa Jovanović »osebno likvidiral Franca Rozmana – Staneta«** (dejansko je bil ranjen in zatem umrl 7. novembra 1944 v okolici Črnomlja), ko pa je zvedel iz mojega članka, da je Arsa Jovanović zapustil slovenske partizane že 28. marca 1943, je takoj dodal novo inačico, namreč, da je **Rozmana ubil Milovan Šaranović**, ki ga je Arsa Jovanović pripeljal iz Črne Gore kot »pomoč slovenskim partizanov, pa je tako junija 1943 postavljen za načelnika GŠ NOV Slovenije, kmalu zatem pa je 30. julija 1943 tudi padel, kar pa naš »zgodovinar« ni preveril!

Zato bi svetoval urednikom spletnih strani Primorskih panterjev in drugih, da vseeno preverijo kaj jim razni »dopisniki« poročajo s terena!